

Tizenhetedik fejezet

Alternatív Közgazdasági Gimnázium (AKG)

Miért ne, ha egyszer jó?
Horn György

A rendszerváltáskor átalakuló magyar viszonyok között néhány pedagógus lehetőséget látott arra, hogy elképzeléseit megvalósítsa. Az „oktatási rendszer alternatívájaként” kívántak megjelenni, a mindennapokban megélhető gyerekközpontúságot tartva szem előtt.

Az Alternatív Közgazdasági Gimnázium nevébe előbb-utóbb mindenki beleütközik, aki az itthoni reformpedagógiával kapcsolatosan tájékozódni akar. Bár tanulmányok, cikkek ismertetik az iskola szemléletét, működését, mindennapjait¹, de a személyes élményt semmi sem helyettesítheti. Megkeresésemre Horn Györgytől, az iskola vezetőjétől ezt a választ kaptam: *„Öröm számunkra, ha érdeklődnek irántunk. Valóban a legjobban személyesen lehet megismerni minket. Jöjjön el hozzánk bármikor, nézzen körül, beszéljen gyerekekkel, tanárokkal, olvassa el a programot, nézze meg az órákat, s ha ezután lesz bármilyen kérdése, szívesen válaszolok.”*

A következőkben először a tapasztalataimat írom le, ezt követi a Horn Györggyel való beszélgetés.

*

AKG: elitképzés, gyerekközpontúság, reformpedagógia?

Az AKG-ról mindenkinek kialakul valamilyen véleménye, aki egyszer is találkozott vele: jólsituált, diplomás szülők gyermekeinek iskolája, gyerekközpontú nevelő intézmény, a hazai reformkísérletek egyik sikerpéldája. Egy pontban a bírálók és a támogatók is egyetértenek: az oda járó gyerekek döntő többsége szereti az AKG-s életet.

„Értelmiségi alapképzés” – és az ebből kialakult sztereotípiák

Az iskola alapprogramjában több helyen megfogalmazza *értelmiségi alapképző intézményi* funkcióját. A fővárosban vannak olyan középiskolák, ahová szinte kizárólag diplomás szülők gyerekei kérik felvételüket. Az AKG ugyan nyitott iskola minden társadalmi csoport számára, de – „alternatív” jellegéből adódóan – itt is megfigyelhető a hagyományos oktatási rendszerből kiszorult, „furcsa” gyerekek növekvő száma és az, hogy a gyerekek többsége jólsituált, diplomás családokból kerül ki. Az intézmény tisztában van ezzel. Pedagógiai programjának bevezetőjében ez áll:

Tanítványaink adottságai, szocio-kulturális háttere elsöprő többségüket eleve sikerre kondicionálja. Ezért különösen fontosnak tartjuk az együttműködés, a

tolerancia, a szűkebb (család, barátok) és tágabb (haza, emberiség) közösségi identitás, a felelősség, a nyitottság érvényesítését a hétköznapi tanulásban.

Az AKG mindezek ellenére nem pusztán „elitiskola”. Amikor megkérdeztem egy „átlagos” jövedelmű anyukát, hogy miért vállalják az iskoláért az anyagi áldozatot, ezt mondta:

A fiamat mindig is óvtam, talán itt rontottam el... Egy idő után rájöttem, így nem fog boldogulni egyedül. Nem találta a helyét. Az AKG-ban adtak neki időt, és erre bíztattak engem is. Mostanra, több itt eltöltött év után érzem azt, hogy magára talált a fiam. Itt volt lehetősége rá. Az iskola persze nem tökéletes, de nekünk ebben sokat segített.

Beszélgettem olyan pedagógus-szülővel, aki a mai napig törleszti az iskoláztatás költségeit. Ő maga lakótelepi iskolában dolgozik, és próbál valami hasonló szemléletet meghonosítani saját munkájában, mint amit az AKG-ban a gyerekeivel kapcsolatosan megtapasztalt. Az iskola által képviselt szemlélettel való egyetértés a gyerek számára történő iskolaválasztásban fontos tényezőként szerepelt.

Gyerekközpontúság, patriarchátus

Az alternatív iskolákat választó (választani *tudó* és választani *akaró*) szülők gyakori érve az, hogy a közoktatásban uralkodó konzervatív tanítási megközelítést nem tartják hatékonyak. Mások pedig éppen ezeket a működésbeli, szemléletbeli különbözőségeket használják ellenérvként a reformiskolákkal szemben: „a *laissez faire* nevelési elv nem vezet jóra”.

Az Alternatív Közgazdasági Gimnázium diákja idejének legnagyobb részét az iskolában tölti, nemcsak órai keretek között. Ott él, ott létezik. Az iskola tehát nem csupán az életre készíti fel a gyereket, ez az a hely, ahol az életét éli. Ahhoz, hogy egy széteső-újraformálódó kamasszal ne csak történjenek a napok, szüksége van egyfajta terelgetésre – ezt hívják „patriarchális hatalomnak”.

A gyerekközpontúságot az iskola pedagógiai programja így határozza meg:

Működésünk középpontjában az egyes gyerek áll. Az AKG a különböző iskolafunkciók mindegyikére vállalkozik, de a különböző gyerekeknél különböző módon. Pedagógiai elveink hátterében az a meggyőződés áll, hogy minden

gyerek más. Eltérő adottságokkal, motivációval, értékekkel rendelkeznek, és az iskola minden egyes tanítványának optimális fejlesztésére koncentrálnak. Nem definiáltuk általában a tanulót, mint a képzés tárgyát, hanem célul tűztük ki, hogy minden gyerek találja meg iskolánkban a személyes motivációjának, tehetségének, szociális, kulturális háttérének leginkább megfelelő célokat, tevékenységformákat, módot az önismeretük kifejlődésére, reális énképük kialakulására.

Beszélgettem olyan diákokkal, akik nemrég kerültek az iskolába. Azt mondták, eleinte furcsa volt az itt biztosított szabadság, de szeretik az iskolát, és jól érzik itt magukat.

Beszélgettem nagy kamaszokkal, akik sikeresen teljesítették azokat a különleges feladatokat, amikkel az iskolában szembesültek: például egy fesztivál teljes (!) megszervezését és lebonyolítását (amikor annyi dolguk volt, hogy az iskolában kellett aludniuk), vagy egy önkormányzat megszervezését egyéves projekt keretében. Aki akarta, kivonhatta magát a részvétel alól, de ezzel a lehetőséggel kevesen éltek. Az iskola kitölti a fiatalok életét, nem afféle mellékes kötelező feladat (egyszer egy szülő azt mondta nekem, készüljek fel, hogy ha ide fog járni a gyerekem, semmi másra nem lesz ideje).

Az AKG-s diákok több mint 90%-a továbbtanul valamilyen felsőoktatási intézményben. Közülük sokan nehezen szokják meg a legtöbb egyetem rideg, személytelen rendszerét. Beszéltem egy ilyen egyetemistával: azt mondta, hogy „vért izzad”, de a különleges gimnáziumi éveket akkor sem bánja.

Beszélgettem olyan felnőtt, családos férfival, aki az AKG első osztályának egyikébe járt. Mostani munkájában hihetetlenül kreatív. Persze ez sokban múlik az ő személyiségén, de azon is, hogy annak idején biztosítottak számára időt ilyené formálódni.

Amikor megkérdeztem Sík Eszter tanárnőt, nem zavarta-e, hogy az általa tartott óra kissé kaotikus volt a friss hetedikesek között, mosolyogva így felelt:

Talán attól is ilyen hangosak ezek a gyerekek, mert felszabadultak. De – sokszor egymással való kemény küzdelmeink után – kialakul az egyéni felelősség, és ebből összeáll a közös produktum. Hetedikben nem igazán a tananyag a fontos: ezt úgyis el fogják felejtetni. A lényeg, hogy megtanuljanak dolgozni, együttműködni, felfedezni.

„Miért ne, ha egyszer jó?”

Beszélgetés Horn Györggyel

Az alábbi beszélgetést Horn Györggyel, az iskola egyik alapítójával, vezetőjével, és „apjával” folytattam. (Az volt az érzésem, valahol tényleg ő a kisiskolai „családok” feje.) A beszélgetésünk nyomán kialakuló képet azért tartom érdekesnek és fontosnak, mert nem idealizált állapotot mutat, hanem az iskola működő valóságát, annak az embernek a szemüvegén át, aki többekkel együtt megálmodta, csinálja és felforgató gondolataival néha sokkolja az Alternatív Közgazdasági Gimnáziumot (és a környezetét).

– *Az első kérdésem: mivel szemben alternatív az AKG?*

1986. december végén lettem kész az iskola programjával, amiben leírtam, hogy az *alternatív* három dolgot jelent:

1. alternatíváját annak, ami van (illetve, ami akkor aktuálisan volt),
2. az iskola sajátos szerveződését, ami alternatívákat nyújt a gyerekek számára (innen van egyébként az AKG címerében a három út, a kockás, a pöttyös és a vonalas, melyek eredetileg az üzleti, hivatali és értelmiségi alapképzését jelezték – ami mára már gyökeresen megváltozott),
3. erős kötődésünket a XIX. század végi, XX. század eleji reformpedagógiákhoz (végül is ez maradt meg az összes történeti válaszból igazán).

Sokan azt mondják, hogy az alternatív nem jelent többet, mint hogy a „*mainstream*-hez képest valami más”. Én azt gondolom, hogy az, hogy „alternatív” önmagában is hordoz értéktartalmat. Hogy pontosan mit, ez máig zajló érdemi vita az alternatív iskolák köreiben.

– *És személyesen, számodra, mit jelent alternatívnak lenni?*

Talán egy hasonlattal tudnám legjobban elmagyarázni ezt. Amikor azt mondjuk „underground”, akkor nemcsak arra gondolunk, hogy ez a művészetekben valaminek az alternatívája, van ennek a kifejezésnek egy értéktartalma is. Villont nem nevezzük *underground költőnek*, noha elég szoros kötődése van bizonyos dolgokhoz... Itt is valami ilyesmiről van szó: az alternatív iskola *pedagógiai underground*, amivel például együtt jár az iskolafunkciók újragondolása és a családra való koncentráció (a hatalomhoz való igazodás helyett). Működése középpontjában az egyes gyerek áll, az intézménycélok alapvetően nem a kimenetre, hanem a folyamatra koncentrálnak. Az ismeretek közvetítése helyébe a képességfejlesztő-kompetenciafejlesztő funkció kerül. Önigazgató szervezete van, nem hi-

erarchikusan épül fel. És ami talán a legfontosabb: fölszámolja a polgári társadalomnak azt az abszurditását, hogy az életet három részre szakítja azzal a kijelentéssel, hogy van magánszféra, közszféra és munkahely. Az alternatív iskola megpróbálja ezt visszaegységesíteni a gyerekek életében: a *munkahely-iskola* helyére *életteret* teremt.

– *Mit jelent az, hogy „személyközpontú”?*

A „személyközpontúságot” mostanában – meglepő módon – egyre ritkábban használom.

– *Mondjuk inkább azt, hogy „gyerekközpontú”?*

Inkább. Azért mondok egy mondatot a személyközpontúságról is: minden alternatív iskolában fontos, hogy az *intézmény* helyére az *egyes* pedagógus, az *egyes* gyerek kerül; mi is lemondtunk a jogi eszközökről (például: nincs az iskolában házirend).

A gyerekközpontúság kicsit mást jelent, és ez talán nem is minden alternatív iskolára jellemző ebben a formában. Az AKG-ban abból indulunk ki, hogy az iskola mégsem a család (bár törekszünk arra, hogy minél inkább hasonlítson hozzá). Nem gondolom, hogy az iskolának át kellene vennie a család funkcióit. Az iskola kényszer, az állam által a családokra rákényszerített kötelezettség. Sokszor leírtam, hogy ha rajtam múlna, megszüntetném a tankötelezettséget; ez az utolsó állami kényszer, miután a hadkötelezettséget megszüntették. Gyakran kinevettek ezért (egyszer egy kerekasztalbeszélgetésen külön kérték a szavaim jegyzőkönyvbe vételét, mint annak bizonyítékát, hogy milyen komolytalan vagyok). Szerintem a gyerekért a család felel, biológiailag is, társadalmilag is. Az iskola nem arra való, hogy átvegye a család feladatait; de családyszerűvé kell tenni azért, hogy az élet területeinek különválását – amennyire csak lehet – megszüntessük. A gyerekközpontúság a gyerek és a felnőtt viszonyáról szól. Az iskolában olyan felkészült szakemberekre van szükség, akik segítik, hogy a gyerek azzá váljon, amire biológiailag, családirag, társadalmilag, kulturálisan kódolva van.

– *Ha jól értem: nem a demokráciára helyezitek a fő hangsúlyt, habár nagyon demokratikus elven működtek. Nálatok a szülő-gyerek kapcsolathoz hasonló hierarchia működik.*

Ez így van. Nagyon fontos, hogy itt olyan emberek, felnőttek, pedagógusok vannak, akik egyrészt szaktanárok, másrészt *patrónusok*. Az a hivatásuk, hogy az ide kerülő 13 éves kiskölyköket hozzásegítsék ahhoz, hogy azzá, olyanná váljanak, ami bennük van, ami a családjuk, Budapest, Európa stb. által bennük meghatározódott. Lehetőleg minél kisebb ráha-

tással, erőszakkal, de amikor kell, és ahol kell, avatkozzanak be: tiltsanak, büntessenek, ha muszáj. Ez egy aszimmetrikus helyzet tudatos vállalása.

Az AKG nem *liberális iskola*, hanem – ha valaki egy címkét akar ráakasztani – *anarchista iskola*, amely éppen az államot, a jogrendet tartja az egyik legnagyobb problémának.

– *Ehhez a megközelítéshez kapcsolódik a „jelenlét-érzés”. Nagyon tetszett, amikor azt írtad, hogy „a gyerek nem az életre készül, hanem él”.*

Ha az iskola *élet-térként* tud működni és a gyerek számára a hétköznapi lét szinte összes feltételét biztosítani tudja, a gyerek velünk van hajnaltól éjszakáig, a 7.-től a 13. osztályig, akkor fölösleges arról beszélni, hogy „mi lesz majd?”. Az ember csak egyszer 16 éves...

– *Carpe diem?*

Igen, még ezt is mondhatjuk: a tanár, a pedagógus felkészít az életre, de a gyerek nem készül rá. Az ember 16 éves korában hétfő reggel nem arra készül, hogy mi lesz, ha nagy lesz. Igaz, hogy a végzős évfolyamon a diákok egyre gyakrabban kérdezik, hogy „mi lesz az érettségim?”, „mi lesz az egyetemem?”

– *Szoktak is amiatt panaszkodni a diákjaitok, hogy az utolsó 3 évben arra vannak szorítva, hogy nemsokára felvételizni kell.*

Tulajdonképpen igazuk is van; és az a vicces, hogy leginkább a legsikeresebb fiatalok panaszkodnak emiatt, mert nekik van erre a noszogatásra legkevesbé szükségük.

Még egy szó eszembe jutott, amit a személyközpontúság mellett ritkán használok, és ez a *boldogság*. Eredetileg úgy képzeltem, hogy a jelenlét-érzés egyben boldogság-orientáltságot is jelent. De be kellett látnom, hogy kamaszkorban nagyon kevés öröm és nagyon sok bánat és szomorúság van. Ez az életszakasz csak utólag értékelődik fel. Az első szerelem többnyire nem örömteli történet, inkább nyomasztó dolog, teli gátlásokkal; rövid ideig tart, egy csomó keserűség van benne. És így vagyunk avval is, ahogy az ember felnő: a kamasz kinövi a nadrágját, pattanásos lesz, utálatos velük a környezetük, és így tovább.

– *Most milyen kihívásokra kell az iskolának válaszolnia?*

Három nagy kihívásnak kell megfelelnünk. Az egyik az *anyagi ellehetetlenülés problémája*. Ez komoly gond, de ezt most egy időre tegyük félre, majd visszatérek rá.

A második kihívás azzal kapcsolatos, hogy az AKG *nagy iskola*. 93-94-ben kezdett nyilvánvalóvá válni – amit persze addig is tudtunk –, hogy egy nagy intézményben nem jön létre az együtt-lét, átláthatatlan a felépí-

tés és működés. Így született a *kisiskolai rendszer*, ami visszahozta a kicsit, az átláthatóságot a gyerekek számára is és a pedagógusok számára is.

– *Amikor 6-7 pedagógus beköltözik hét évre 62-66 tanulóval egy, az épületen belül elkülönült kisiskolába, amit ez idő alatt sajátjukként használnak.*² Így van. A kisiskola önálló szervezeti egység: gyerekre szervezett iskola. A szokásos tanári munkaközösség lényege – ezt törvény is definiálja –, hogy azok az emberek tömörülnek egy szervezeti egységbe (például a matematikatanárok), akik biztosan nem tanítják ugyanazt a gyereket. Az iskolavezetés az ilyen munkaközösségeken keresztül működteti az iskolát, így nem csoda, hogy a tanárok tantárgyakat tanítanak és nem gyerekeket. A tanárok nem tehetnek erről, „ez a helyzet”. Ehhez kötődik anyagi érdek, egzisztenciális érdek, munkafeltétel, munkarend. Az iskola az egyetlen szervezet, amelyiknek az alapegysége kontraproduktív. Elég sokáig tartott, mire kidolgoztam erre az abszurd helyzetre a mi iskolánkban a kisiskolai programot. A '95–96-os tanévben elmentem GYES-re, ott érlelődött meg bennem a gondolat. (Megjegyzem elég vicces volt, hiszen minden kollégám attól tartott, mi lesz, ha valaki GYES-re megy. Én elég öreg voltam, férfi, mégis én kezdtem meg a sort.)

Már akkor is lehetett tudni, hogy a kisiskola *szétveri az iskolát*: önállóítja ezeket az egységeket, amelyek természetesen különböző irányokba indulnak majd el. Ez be is következett. Az év végi háromnapos összejövetelünkön végre menő viták folytak. Többször szavaztattam a témáról – ami illetlen történet –, végül kifakadtam és elkezdtem kiabálni, hogy „legalább engedjétek meg azoknak, akik csinálni akarják!”, végül is így fogadtattam el. Ami disznóság, mert ha elindítottuk, akkor...

– ... *ezt többé nem lehet megállítani.*

Ezt mindenki tudta, és azóta is hallom ezt jogos kritikaként. Valóban szétverte az AKG-t a kisiskola. A második legfontosabb *mai* problémánk tehát az, hogy *hogyan tudunk a hét önálló AKG-ből egyet csinálni.*

– *Erre utaltál, amikor a szülőknek szóló bemutatkozásban azt írtad, hogy együttműködési kényszer?*

Így van. A harmadik kihívás a *normarendszer*. A gyerekekbe pici koruk óta tulajdonképpen idomítással, gyakorlással töltjük ezt bele. Mi viszont úgy gondoljuk, hogy a gyerekek kamaszként eljutnak bizonyos határokig, és ezeknek a határoknak a megélése, a különböző konfliktusok intellektuálisan beláttatják a gyerekekkel a normákat. Igaz, hogy a világon mindenütt lezajló paradigmaváltás jelentősen csökkentette a gyerekek elfogadási készségét. Különösen nehéz probléma ez egy olyan iskolában, ahol a

tanárok nem főszereplők. A projekttanítás, a nem frontális tanítás egyik következménye a tanár tekintélyvesztése, nem látszik, hogy dolgozik (a projekt előtt meg utána van sok feladata, nem a projekt közben). Tőlem is kérdezték már gyerekek, hogy „Tanár úr mit keres itt?”. Amikor az újságot csináltam a 7.-esekkel, a végén megbeszéltük, hogy tulajdonképpen mindenki rendesen dolgozott, csak én nem. Ez rendben van, de az elfogadási készség csökkenése, a tanári tekintélyvesztés miatt egyre nehezebb a munka hétköznapi feltételeit megteremteni. Ehhez nagyon erős, meghatározó személyiségű tanárok kellene.

– *Hogyan tudja egy tanár elérni, hogy a diákjai kövessék?*

Nehezen. A személyiségen túl jó munkafeltételeket kell teremteni. El kell érni, hogy a gyerekek figyeljenek és együttműködjenek az órán. Néha a tanároktól nagyobb erőfeszítést igényel az, hogy az órán egyben tartsák a csoportot, mint maga a tanítás.

– *És ott van még az anyagban való haladás kényszere.*

Igen. Most ezek a legnagyobb gondjaink, ekörül jár mindannyiunk agya. Csak elnagyolt válaszaink vannak: „rendet kell teremteni” és hasonlók.

– *A gyerekektől nem kaptátok meg kritikaként a túlzott lazaságot?*

Dehogynem. Sokszor mondják, hogy mennyivel jobban lehetne dolgozni az órákon, ha nagyobb lenne a fegyelem.

– *Milyen gyerekeknek ajánlanád az AKG-t és milyeneknek nem?*

Mindenkinek ajánlanám, de pontosabban is meg tudom fogalmazni, hogy kinek igazán jó most a sulink. Azoknak, akiknek erős elfogadási készségük van, és zártak, mert őket kinyitja, átalakítja az AKG, fölillant előttük egy csomó lehetőséget. A tipikus jó tanulók többségükben nem kíváncsiságból vagy tehetségből tanulnak, hanem görcsös teljesítménykényszerből. Az ő szorongásukat feloldja az AKG anélkül, hogy csökkenjené eredményességüket.

Az igazi egyéniségekkel nehezebb a helyzet, mert ha olyan típusú tehetségük van, amihez az iskola nem tud megfelelő teret biztosítani, akkor elveszhetnek. Van példa erre is.

– *Az alternatív iskolákkal kapcsolatban problémaként szokták emlegetni, hogy csak a szűk elit tudja megfizetni a költségeket, és csak azok a szülők választják a gyerekeknek, akiknek a „csemetéi” a hagyományos iskolai keretek közül már kiszorultak.*

Mind a kettő igaz ránk is. Természetesen szeretnénk visszakerülni a centrumba. Úgy jártunk, mint Chaplin kisembere, aki ment az utcán és felemelte az előtte haladó teherautóról leeső vörös rongydarabot (amivel a

sofőr az autóból kiálló rúdra akart figyelmeztetni), az autó után sietett, hogy visszaadja, de a kanyarból megjelenő sztrájkoló munkástömeg, meglátva a vörös zászlót lobogtató embert, lelkesen követte. Valami ilyesmi történt velünk is: akartunk valamit, és tőlünk teljesen függetlenül egyszer csak egy mozgalom élére kerültünk. Pedig semmi közünk nem volt se a rendszerváltáshoz, se a pedagógiai modernizációhoz. Mi egyszerűen csak „vissza akartuk adni a zászlót”: csinálni akartunk egy iskolát. Az AKG *szigetiskola*, nem akarom megváltoztatni a magyar közoktatást. Igaz, a 90-es évek elején sokan – én magam is – elhittük, hogy átalakítjuk a világot. Az alternatív iskolák egyik csapdája az, hogy mindenki meg van győződve arról, hogy valami „nagyon fontos dolgot” csinál. (Talán ezért van az, hogy a tanár-továbbképzéseinken az alternatív iskolákból vesznek részt a legkevesebben.) Eleinte tömegeket érdekelt, hogy mit és hogyan csinálunk, aztán kiderült, hogy a magyar társadalomnak erre nincs szüksége. Így kerültünk a perifériára a centrumból. Sok olyan civil csoport jött létre az országban, amelynek van életfilozófiája, elgondolása, és megteremti az ennek megfelelő iskolát. Az AKG-nak nincs ilyen közössége.

Ami a másik problémát illeti, jöttek már hozzám olyan családok segítségért – mivel az Alapítványi és Magániskolák Egyesületének elnöke is vagyok –, akik beköltöztek az erdőbe, a rendőrök pedig felszólították őket, hogy járassák iskolába a gyerekeiket. De mi nem úgy működünk, hogy van egy világképünk, aminek létezik egy megfelelő iskolai leképeződése, gyerekképe is. Természetesen van elképzelésünk arról, hogy milyenek a gyerekek, milyenek kell lennie az iskolának, és szeretnénk, ha minél többen jönnének közénk, de hozzánk nem tartozik hívó gyülekezet, háttérbázis.

– *Mégis megtalálják benneteket.*

Igen, de ez is változik. Az elején idejöttek a legjobbak, mert úgy gondolták, hogy ez fantasztikusan jó. Mára már nálunk is – talán utoljára nálunk az alternatív iskolák között – növekszik a hagyományos iskolákban nem boldoguló gyerekek száma.

– *Próbáljátok ezt kikerülni?*

Én azt szeretném, ha mi egyszerűen egy olyan iskola lennénk, ahova gyerekek járnak, akik rendben vannak, van családjuk, anyukájuk, apukájuk, jól érzik magukat a világban, és mi segítünk ebben nekik. Ez lenne a legjobb...

– *És ha nem teljesen kerek a történet?*

Akkor számos konfliktus adódik, amit az ember így vagy úgy megold. Nekem könnyebb dolgom van, mint a kollegáimnak. Egyrészt mert nagyon öreg vagyok, számtalan dolgot végigcsináltam. Másrészt a mai ti-

zenévesek többsége a végtelenségig sznob: mivel van egy külső legitimációm, én a szemükben „nagy ember” vagyok, rám hallgatnak anélkül, hogy ismernének. Egy 23 éves, végzős pedagógus leánykának ezzel szemben nehéz dolga van, sokan el is hagyják a pályát.

– *És mi van az „elitiskola” vídjával?*

Ezzel nem tudunk mit kezdeni. Párizstól Moszkváig az elitiskola az állam által képzett kategória: egyfajta „mandarin-képző” (Ezt hívja egyébként ma a köznyelv „porosziskolának”).

– *Lehet, hogy az AKG pedagógiai alaprogramjában félreérthető az a kifejezés, hogy „értelmiségi alapképzés”? Ezt fordították át többen elitképzésre?*

Így van, és én ezt vállalom. Arról van szó, hogy az angolszász intézményeknél – ezen belül is elsősorban az amerikaiaknál, a kanadaiaknál, az ausztráloknál, tehát elsősorban a telepes gyarmatoknál – az iskola a közösségből nőtt ki, a *vasárnapi iskolákból*. Létrejött egy közösség, megépítette a saját templomát, iskoláját, és onnan a legtehetségesebbeket vitték tovább. És közösségről közösségre épült fel az iskolarendszer. Ezt érti félre a magyar technokratizmus.

Ez a fajta elitizmus nem az államot szolgálja, hanem azokat a családokat, akik tudatosan vállalják, hogy ők felelnek a gyerekéikért, akik tudatosan akarják, hogy a gyerekek fejlődjen, sikeres legyen, örömmel éljen, és így tovább. Ezek a mi megrendelőink, és mivel pénzbe is kerülünk, ez azt jelenti, hogy...

– *anyagi áldozatot hajlandóak vállalni ezért.*

Hajlandóak és van is rá pénzük. Ez a két feltétel azt jelenti, hogy elsősorban annak az értelmiségi rétegnek tudunk szolgáltatást nyújtani, amelyiknek van erre pénze. Nagyon régen törekszem arra, hogy egy kétgyermekes pedagóguscsaládnak is képesek legyünk szolgáltatást nyújtani, ezért van az, hogy 20 ezertől 120 ezerig terjed a havi költségtérítés összege. Valójában azonban ez nem teljesen így működik. Az elitgimnáziumok is nyitottabbak lettek, nagyobb a férőhely-kapacitásuk. A felső középosztály felé való elmozdulásnak azért van egy PR eleme is, ami nem mellékes, ha azt akarom, hogy az iskola talpon maradjon – ez a félretett *gazdasági ügy*. Nemcsak a gyerekek, a felnőttek is sznobok, az a fajta *network* (kapcsolati tőke), ami itt kialakul, fontos nekik. Ezzel én nem tudok mit kezdeni, nem is akarok, nem is érdekel, de ez tény, ezzel számolni kell. Azt az elvet, hogy az AKG mindenkinek jó, már 93-ban feladtuk. Ez a helyzet.

– *De még mindig erősen jelen van a megnyilvánulásaitokban a nyitottság hangsúlyozása.*

Igen, ezt szeretnénk. Azt gondolom, hogy az AKG abban különbözik a többi alternatív iskolától, hogy nem alkalmazkodik, hanem egyre mesz-

sebb megy, merthogy eredetileg már alkalmazkodott. Iskolát akartunk, megteremtettük és most abból mozgunk elfele. Hogy aztán ebből mi lesz, azt nem tudom. Az iskola működik, attól nem félek, hogy bedől vagy összeomlik

– *Beszélgessünk kellemesebb dolgokról. „Csibe”: többjelentésű, központi fogalom nálatok.*

Igen, a „csibe” – ez a belső ezotéria – három dolgot jelent. Egyrészt jelenti a patrónusnak az öt választó gyerekekkel való hetenkénti foglalkozását. Másrészt jelenti magát a gyereket, aki valakinek a csibéje. És jelenti az együvé tartozó gyerekek csoportját is: a csapatot, akikkel egy helyre tartozol. Ez egy nagyon furcsa képződmény, és tényleg abszolút tanárfüggő. A gyerekek választják a patrónusokat hetedikben – rendkívül előítéletesen, felszínesen és véletlenszerűen. Öt nap után kell, 13 évesen rámutatni valakire, ami ugye abszurdum.

– *Valahol mégis működik.*

Úgy tűnik. De amikor kamaszodnak a gyerekek, elkezdik utálni, és ez is teljesen természetes dolog. Én minden kollégámnak azt ajánlom, hogy legyen ilyen szempontból tudatos. Amikor a kis 7.-esek boldogok, hogy itt vannak, nagyok közé kerültek, szóval minden isteni, legyenek olyanok a csibéikkel, mint a Jancsi és Juliskában a vasorrú bába: legyen mézeskalács-ház, szeressék őket nagyon, de nagyon. Mert ha eljön a kamaszkor, akkor a kölykök utálni fogják őket. A köztük kialakult kapcsolatnak addigra nagyon erősnek kell lennie ahhoz, hogy elbírja azokat a konfliktusokat, amik ezután következnek. El kell érnem, hogy a csibéim akarják, hogy hetente legalább egyszer itt üljenek nálam, és arról beszélgessenek, amiről akarnak. Az már az én dolgom, hogy arról is szó legyen, amiről én akarok beszélni. Hagyom, hogy az én csibéim hadd szövegeljenek, közben lassan belekapaszkodom az általuk felvetett témákba, és úgy irányítom a beszélgetés menetét, hogy egyszerűen csak arról essék szó, amit aktuálisan valamiért fontosnak vélek én, a tanár. Ez egy nagyon nehéz műfaj.

– *Miért fontos a csibe?*

Ez az az alkalom, amikor olyasmiről esik szó és olyasmi történik, amire az iskola nem alkalmas. Az iskola tantárgyakat tanít, programokat szervez, jó esetben projekteket bonyolít le. Az életünk nagy hányada nem ilyen.

– *Ez az a helyzet, amikor az iskola kiterjeszti magát a gyerek életére?*

Pontosan. És ilyen az egyéni beszélgetés is, amit a gyerekeim *magánbeszélgetésnek* hívnak. Erre be kell hozzám jelentkezni. Az élet sok kérdésére az iskola nem tud válaszolni.

– *Kellene válaszolnia?*

Nem. De mint pedagógus, mint felnőtt, mint sokszoros apa tudom, hogy bizonyos dolgokba bele fognak ütközni a csibéim, és fontosnak tartom, hogy ezekről aktuálisan akkor és ott tájékoztassam őket, illetve ösztönözöm őket, hogy ha ilyen helyzetbe kerülnek, akkor hozzám forduljanak. Ez vagy sikerül vagy nem.

– *Megadod nekik a lehetőséget.*

A csibe erre való. Csak példákat sorolok: az iskola nem alkalmas arra, hogy a szexualitásról egyáltalán szót ejtsen, miközben ez az életkor elsősorban erről szól. Az iskola nem alkalmas arra sem, hogy a barátságról, a társas létről kommunikáljon. A csibe alkalmas lehet erre. De mindenféle másra is: kinek mi az érdeklődési köre, milyen mozit, zenét szeret. (Sajnos a fiatalok zenéjét ma már többnyire nem értem: bár nagyon sokáig tartottam a lépést, de nagyjából a Tankcsapdánál elakadtam.) Nálam havonta van egy alkalom, ami az előző hónap értékeléséről szól: ilyenkor mindenki elmondja, hogy milyen volt az a hónapja.

– *Elmondják?*

Igen.

– *Őszintén vagy felszínesen?*

Néha őszintén, néha felszínesen.

– *Egymás előtt is?*

Igen. Sok patrónus szerint akkor van baj, ha nagyon eltérő gyerekek kerülnek össze a csibébe. Ez szerintem is nehezítheti a helyzetet, de ha kicsi koruk óta így van, akkor nem számít. Megtanulják egymást. Az életük gyakorlatilag együtt zajlik, akár akarták, akár nem, akár választották egymást, akár nem...

– *Ez elég életszerű.*

A lányok és a fiúk hasonló gátlásokkal rendelkeznek. A kamasz láthatja, hogy nem ő az egyetlen, aki nem mer odamenni a másikhoz.

– *Sok tapasztalat kell tanári oldalról?*

Tudatosság kell hozzá inkább. Persze tapasztalattal könnyebb, de nem bosszorkányság, meg lehet tanulni. Sok olyan kollegám van, aki nagyon jól csinálja. A gyerekektől kapott értékeléseken látszik is ez.

– *A gyerekektől kapott értékeléseket nagyon komolyan veszitek. Fontos, hogy a gyerekek mit jeleznek nektek vissza?*

Két szempontból is. Az egyik – ami a lényegesebb –, hogy a gyerekek tudják, hogy bár csoportban dolgoznak, *mindenkit* értékelni kell. Az értékelés formáját a patrónus dolga kialakítani. Én azt javasoltam a csibéim-

nek, hogy tessenek *levelet* írni a tanároknak, nem értékelőt. „Kedves Gyuri bácsi”, ez teljesen másképp hangzik, és így is mindent le lehet írni. Sokan azt mondják, hogy a kicsik erre nem alkalmasak. Pedig igen.

Azt gondolom, hogy önmagában nem következik abból semmi, ha egy tanárt jól vagy rosszul értékelnek az aktuális tanítványai. De abból igen, ha ez tartósan így van, ha nagyon kicsi szórással értékelik. Ilyenkor le szoktam ülni a tanárokkal, és kitalálunk valamit, vagy nem...

– *A ritmus nagyon fontos nálatok. Miért?*

Ritmus alatt nem ritmikusságot, hanem *ciklikusságot* értünk. Az iskola egyik legnagyobb baja az, hogy tantárgyakra szaggatja szét az életet. Ennek helyére egyrészt egy mindennapos egyenletes terhelést, másrészt egy nagy ciklusú ismétlődést próbáltunk kitalálni. A ciklikusság másik jelentősége az, hogy mindannyian törekszünk a stabilitásra. Ha vannak ünnepek, különleges napok, életszakaszok, amelyek ritmikusan ismétlődnek, megszokjuk őket, mégis kiemelnek minket abból, ami unalmassá teszi az életet.

Nálunk minden a gyakorlatból ered – ez például abból indult ki, hogy képtelenség úgy iskolát csinálni, hogy egy tanár 210 gyereket tanít heti 3 órában és csak deréktól fölfelé látja őket hétfőn, szerdán, pénteken. Hogy lehetne elérni, hogy minden nap együtt legyünk a gyerekekkel? – kérdeztük. Így jutottunk el az *epocháig*. Ez nálunk egy technika.

– *Nem félték attól, hogy ami tegnap program, ma teória vagy ritmikusság, az holnap dogma lesz?*

Igen. Ez veszély.

– *És ezt hogyan lehet elkerülni?*

Sokszor mondják az AKG-ban, hogy nem lehet az ember egyszerre valaminek az irányítója és ugyanannak az ellenzéke is. Az iskolára vonatkozó legtöbb kritikát én írom ma is, a legtöbb problémát én vetem fel a mai napig.

– *Nyíltan leírjátok, hogy szerintetek mik a pedagógiai programok elemeinek előnyei és hátrányai. Ha valaki ezek közül át akar venni valamit, tudhatja, hogy ez mivel jár.*

Nehéz az, amit csinálunk. A tekintélyelvűség hiányából származó konfliktusokról például már beszéltünk... Most éppen hullámzó a hangulat az AKG-ban. Sok a keserűség, sok a fáradt ember, a vita. Persze még azok is, akik elmentek, azt mondják, hogy más iskolához képest ez nagyon jó hely, de sok a probléma...! Korábban mindenki, aki benne volt az iskolában, a sajátjának tartotta. Mostanra egyre többen vannak olyanok, akik azt gondolják, hogy az iskola nem az övék. Talán az lenne a legjobb, ha az

öreges, a régiek kiszállnának, itt hagynák összeomolni az egészséget, és akik itt vannak, a sajátjukként újra felépítenék.

– *Ennyire tapasztalat nélkül kellene újrakezdeni?*

Nem, nem erről van szó. Az *alkotás öröme*ről. Ha valami már megvan, az könnyen rutinná válik, alkalmazkodni kell hozzá. Talán durván hangzik, de az AKG-ban igazán szabad ember én vagyok egyedül: én bármire merrek egyeztetés nélkül is igent vagy nemet mondani, határozottan, egyértelműen. Vannak persze sokan, akik mondanak sok mindent, de azért egy ponton túl már hozzám fordulnak.

– *Mi felnőttek úgy vagyunk szocializálva, hogy alkalmazkodjunk. Így viszont nehéz olyan gyerekeket nevelni, akik szabadok lesznek.*

Igen.

– *És mit kezdtek a motiválatlan gyerekekkel?*

Ez nálunk nem igazi probléma. Az, hogy ez a fajta tanítás nagyon sok munkával jár, túl sok terhet ró a tanárookra, drága – mind jogos kritika. Még az is jogos kritika, hogy a gyerekek fegyelmezetlenebbek, nehezebb dolgozni velük. De a motiválatlanságot könnyű leküzdeni. Figyelni kell arra, hogy kinek mi a fontos. Felnézek azokra a pedagógusokra, akik peremhelyzetű szakiskolákban sikereket érnek el. Nekünk könnyebb dolgunk van, mint nekik. Másrészt azt is látjuk, hogy például az *agresszió*, ami társadalmi problémává nőtte ki magát – verik a tanárokat, stb. – egyetlen alternatív iskolában sem probléma, azokban sem, ahol a tanulók nagy része a zűrös fiatalok közül kerül ki.

– *Ha ilyen sok energiába kerül így működni, akkor miért jobb az AKG, mint a hagyományos oktatás?*

Mert jó itt lenni. Pont. Ha a gyerekeknek jó, és igazándiból a tanároknak sem rossz, akkor miért ne. Semmi olyan érvet nem tudok felsorolni, ami azellen szól, hogy ezt így is lehet csinálni. Én nem akarom vitatni, hogy ennek, amit mi csinálunk, millió baja van, de miért ne csinálnánk, ha egyszer jó?

– *Köszönöm, hogy leültél velem beszélgetni.*

Én köszönöm, hogy meghallgattál.

17. Alternatív Közgazdasági Gimnázium (AKG)

1. Horn György: *Mi az ebihalak pártján vagyunk...* (az AKG programja). AKGA Junior Kiadói Kft., 1994.
Horn György: Az „alternatívák” alternatívái. *Tanít-tani*, 2004/2005-ös tanév 1-2. szám, 2004. október.
2. Az AKG hatosztályos középiskola nulladik tanévvel.